

Biuletenio tematika ir tema

Tarptautiniai santykiai ir geopolitika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

ES baltoji knyga dėl gynybos – atsakas į geopolitines slinktis

Esminiai žodžiai

Europos Sąjunga, Europos komisija, NATO, Ukraina, gynyba, baltoji knyga, *Readiness 2030*

Serija ir registracijos numeris

ZD-2025-5

Leidimo data

2025-05-21

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

☒ Analitinė apžvalga ☐ Kita

Šaltiniai: kategorijos

- ☒ Teisės aktai ☒ Politinė komunikacija
☒ Analitinių centrų kūriniai / leidiniai
☒ Žiniasklaidos turinys ☐ Socialinių tinklų turinys
☒ Statistiniai duomenys ☐ Mokslo darbai
☐ Metainformaciniai produktai
☐ Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo – iki

2025 02 17 –
2025 04 28

Šaltiniai: kalbos

- ☒ Lietuvių k. ☐ Lenkų k.
☒ Anglų k. ☐ Kitos ES kalbos
☐ Rusų k. ☐ Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2025). *ES baltoji knyga dėl gynybos – atsakas į geopolitines slinktis* (ZD-2025-5). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius.

Turinio apžvalga

Šiame darbe aptariami ES baltosios knygos dėl gynybos aspektai:

- finansinės priemonės telkiant 800 mlrd. eurų gynybai;
- siūlymas dėl Europos gynybos mechanizmo;
- ES galimybės išsiversti be JAV pagalbos;
- ES ir Ukrainos gynybos pramonės tendencijos.

1. Įžanga

2025 m. kovo 19 d. Europos Komisija (EK) paskelbė Europos Sąjungos (ES) gynybos ir šios srities finansavimo prioritetų gaires – vadinamąją **baltąją knygą „Europos gynyba - pasirengimas 2030“**, kuri yra kiek anksčiau pristatyto ambicingo Europos **gynybos plano *ReArm Europe*** dalis. Taip pat pristatytas gynybos dokumentų rinkinys, kuriuo ES valstybėms narėms suteikiami finansiniai svertai siekiant paskatinti investicijas į gynybos pajėgumus.¹

¹ Europos Komisija. (2025 m. kovo 19 d.). Europos Komisija pristatė Baltąją knygą dėl Europos gynybos ir planą „ReArm Europe“/Pasirengimas 2030. Prieiga per internetą: https://lithuania.representation.ec.europa.eu/news/europos-komisija-pristate-baltaja-knyga-del-europos-gynybos-ir-plana-rearm-europepasirengimas-2030-2025-03-19_lt?prefLang=en

Už gynybą ir kosmosą, taip pat ir už minėtos baltosios knygos rengimą atsakingas EK narys Andrius Kubilius² komentavo: „ES pirmą kartą daro tokius didelius sprendimus gynybos srityje“.³

Planas *ReArm Europe* ir baltoji knyga, kurios angliškas pavadinimas *White Paper for European Defence – Readiness 2030*, aprėpia politinę, finansinę ir karinę temas. Toliau apžvalgoje ši dokumentų visuma lakoniškai vadinama *Readiness 2030*.⁴ Pasak Kubiliaus, 2030-ieji yra data, iki kada „Rusija gali būti pasiruošusi testuoti Bendrijos šalis arba NATO 5-ąjį straipsnį“.⁵

Planas *Readiness 2030* parengtas skubiai reaguojant į kintančią geopolitinę situaciją. Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) prezidentu išrinkus Donaldą Trumpą, Europos gynyba pasikliaujant vien savo pajėgomis iš nepageidautinos galimybės ėmė virsti nemalonia tikrove. Paramos Ukrainai našta irgi vis labiau gula ant Senojo žemyno pečių.

Readiness 2030 išskirtinumas yra tai, kad Ukraina traktuojama kaip ES gynybos priešakinė linija. Teigiama, kad Ukraina nusipelno nuolatinės karinės paramos. Klojamas kelias šios šalies įjungimui į ES karinio tiekimo sistemą, atveriant ją Ukrainos gynybos pramonės įmonėms.

Readiness 2030 ženklina ilgalaikius EK inicijuotus procesus, todėl tikėtina, kad „baltųjų knygų“ ateityje bus daugiau.

Šioje analitinėje apžvalgoje glaustai referuojama apie *Readiness 2030* akcentuojant finansinę priemonę SAFE, pristatomas siūlymas dėl Europos gynybos mechanizmo, supažindinama su ekspertinėmis nuomonėmis dėl ES galimybių apsiginti be JAV „skydo“, taip pat nušviečiamos Europos ir Ukrainos gynybos pramonės tendencijos.

2. Plano *Readiness 2030* apžvalga

Plane *Readiness 2030* nurodomos svarbiausios ES politikos kryptys gynybos srityje:

- teikti tvirtą paramą Ukrainai;
- šalinti Europos gynybos pajėgumų spragas;
- stiprinti Europos gynybos pramonę;
- parengti ES ekstremalioms karinėms situacijoms.⁶

² Europos Komisija. (n. d.). Andrius Kubilius. Komisijos narys (2024–2029). Gynyba ir kosmosas. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/about/organisation/college-commissioners/andrius-kubilius_lt

³ Narkūnas, V. (2025 m. kovo 19 d.). Kubilius: patvirtinta ES baltoji knyga dėl gynybos – istorinis sprendimas. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2516034/kubilius-patvirtinta-es-baltoji-knyga-del-gynybos-istorinis-sprendimas>

⁴ White paper for European defence - Readiness 2030. (2023 m. kovo 19 d.). Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/document/download/e6d5db69-e0ab-4bec-9dc0-3867b4373019_en?filename=White%20paper%20for%20European%20defence%20%E2%80%93%20Readiness%202030.pdf

⁵ Žr. 2 šaltinį.

⁶ Zalewski, T. (2025 m. kovo 27 d.). The summary of the ReArm Europe Plan/Readiness 2030. Prieiga per internetą: <https://www.twobirds.com/en/insights/2025/the-summary-of-the-rearm-europe-planreadiness-2030>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

Pagal minėtą planą **numatoma iki 2030-ųjų sutelkti ir investuoti į gynybą per 800 mlrd. eurų**. Suma apimtų:

- 150 mlrd. eurų, kuriuos ES gautų išleidusi bendras obligacijas; Bendrijos narėms lėšos būtų perskolinamos pagal finansavimo priemonę SAFE (angl. *Security Action For Europe*);
- 650 mlrd. eurų, kuriuos ES narės išleistų individualiai, pasitelkdamos tiek savo biudžetus, tiek pasiskolindamos iš Europos investicijų banko.

Greta to, atskirų valstybių įstatymų leidėjai raginami skubos tvarka apsvarstyti Europos regioninės plėtros fondo pakeitimus. Atlikus sanglaudos politikos pakeitimus, nacionalinės, regioninės ir vietos valdžios institucijos pagal savo dabartines programas galės savanoriškai skirti lėšų naujiems prioritetams, įskaitant gynybos ir saugumo pajėgumų stiprinimą.

Kadangi pagal *Readiness 2030* bus naudojamos daugiausia skolintos lėšos, labai svarbus dalykas yra tai, kad numatoma aktyvuoti Stabilumo ir augimo pakto⁷ išlygą, kuri suteiktų ES narėms teisę didinti nacionalinių biudžetų deficitą ir valstybės skolą.

Readiness 2030 iniciatyvos įgyvendinimas atvertų plačias galimybes:

- gynybos ir saugumo sektoriaus įmonėms dalyvauti būsimuose ES gynybos pirkimuose;
- finansų institucijoms ir privatiems investuotojams investuoti į gynybos sektorių;
- startuoliams, aktyviai dirbantiems dirbtinio intelekto, kvantinių skaičiavimų ir kibernetinio saugumo srityse, įsitraukti į gynybos pramonę.

Priemonėje SAFE, pagal kurią valstybėms suteikiama iki 150 mlrd. eurų paskolų investicijoms į gynybą, numatomas ES, EEA, EFTA šalių⁸ ir Ukrainos dalyvavimas.

Kai kurios SAFE sąlygos:

- lėšos turi būti skirtos bendriems pirkimams, kuriuose dalyvauja bent dvi šalys – ES, EEA, EFTA narės ir (arba) Ukraina;
- rangovai ir subrangovai turi būti įsisteigę ir turėti savo valdymo struktūras ES, EEA, EFTA valstybėse arba Ukrainoje ir negali būti kontroliuojami trečiųjų šalių;
- naudojama infrastruktūra, įrenginiai, turtas ir ištekliai turi būti ES, EEA, EFTA narių arba Ukrainos teritorijose;
- bendrieji pirkimai, kuriuose dalyvauja bent viena ES narė, gaunanti finansinę pagalbą pagal SAFE priemonę, gali būti vykdomi taikant derybų procedūrą neskelbiant apie pirkimą;
- komponentų, kurių kilmės šalis yra ES, EEA, EFTA valstybės arba Ukraina, išlaidos turi sudaryti ne mažiau kaip 65 proc. galutinio produkto gamybos sąnaudų.

⁷ ES stabilumo ir augimo paktas (angl. *Stability and Growth Pact*) – valstybių narių fiskalinės (t. y. išdo) politikos taisyklės, numatančios valstybės biudžeto deficito bei skolos ribas, siekiant užtikrinti patikimus viešuosius finansus.

⁸ EFTA – angl. *European Free Trade Association*, Europos laisvosios prekybos asociacija, apimanti Islandiją, Lichtenšteiną, Norvegiją, Šveicariją; EEA – angl. *European Economic Area*, Europos ekonominė erdvė, apimanti ES ir EFTA valstybes, išskyrus Šveicariją.

Plane nurodytos septynios svarbiausios tobulintinos pajėgumų sritys:

- oro gynyba – integruotų sistemų kūrimas atsižvelgiant į visą grėsmių iš oro spektrą;
- artilerijos sistemos – pabūklų, skirtų tikslams tolimojo nuotolio atakoms prieš sausumos taikinius, kūrimas;
- šaudmenys ir raketos – strateginių atsargų kaupimas ir gamybos pajėgumų plėtra;
- dronai ir bepiločių orlaivių sistemos – nepilotuojamos sistemos ir technologijos, skirtos pagerinti stebėjimą ir karinio veikimo galimybes;
- karinis mobilumas – infrastruktūros gerinimas, siekiant sudaryti sąlygas greitam karių ir jų įrangos judėjimui visoje ES;
- dirbtinis intelektas, kvantinė kompiuterija, kibernetinis saugumas ir elektroninis karas – pažangiųjų technologijų kūrimas gynybos reikmėms;
- strateginiai įgalintojai (veiksniai)⁹ – ypač svarbi infrastruktūra ir jos apsauga įskaitant strateginius oro transportavimo pajėgumus, saugų ryšį ir oro gynybą.¹⁰

EK pateikė gynybos pirkimų supaprastinimo pasiūlymą *Defence Omnibus Simplification proposal*,¹¹ kuriuo siekiama palengvinti ir paspartinti bendrus pirkimus pagal SAFE priemonę. EK planuoja iki 2025 metų birželio pradėti strateginį dialogą šiais klausimais su gynybos pramonės atstovais. Numatoma taikyti laikinas pridėtinės vertės mokesčio lengvatas gynybos įrangos importui ir tiekimui pagal bendras kelių šalių pirkimo sutartis.

Didelė infliacija euro zonoje mažina ES gynybos biudžetų perkamąją galią ir apsunkina pastangas užtikrinti pakankamą struktūrinį finansavimą. Remdamiesi tarptautinės konsultacijų įmonės „McKinsey“ analize amerikiečių tyrimų organizacijos RAND ekspertai atkreipia dėmesį, kad užsitęsusi infliacija 2022–2026 m. laikotarpiu gali pradanginti iš visų Europos šalių gynybos biudžetų iki 326 mlrd. JAV dolerių.¹²

Readiness 2030 pateiktas skubiausių veiksmų planas 2025-iems:

- ES narės raginamos prašyti aktyvuoti Stabilumo ir augimo pakto nacionalinę išlygą dėl valstybės skolos ir biudžeto deficito;
- ES Taryba raginama skubiai priimti siūlomą SAFE projektą;
- įstatymų leidėjai raginami iki vasaros priimti Europos gynybos pramonės programą (angl. *European Defence Industry Programme*), įskaitant Ukrainos rėmimo finansinę priemonę (angl. *Ukraine Support Initiative*);
- ES valstybės raginamos sparčiai didinti bendrai vykdomus gynybos srities viešuosius pirkimus, atsižvelgiant į Europos gynybos pramonės strategijoje (angl. *European Defence Industry Strategy*)

⁹ Strateginiai įgalintojai ar veiksniai (angl. *strategic enablers*) – gebėjimai, pajėgumai ar ištekliai, kurių organizacijai reikia norint efektyviai įgyvendinti jos strateginį planą. Tai nėra patys strateginiai tikslai, o pamatiniai elementai, padedantys pasiekti šiuos tikslus.

¹⁰ Žr. 6 šaltinį.

¹¹ Consultation to contribute to the Defence Omnibus Simplification Proposal. (2025 m. kovo 25 d.). Prieiga per internetą: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/newsroom/consultations/consultation-contribute-defence-omnibus-simplification-proposal_en

¹² Dowd, A., Flanagan, S. (2025 m. vasario 17 d.). Time to Reassess the Costs of Euro-Atlantic Security. Prieiga per internetą: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2025/02/time-to-reassess-the-costs-of-euro-atlantic-security.html>

keliamą tikslą, kad bendri pirkimai sudarytų bent 40 proc. visų ginkluotės pirkimų, tam pasitelkiant ir SAFE priemonę;

- EK skatins Ukrainos gynybos pramonės integraciją į bendrąją rinką, remis karinio mobilumo (kariuomenės judėjimo) koridorių išplėtimą į Ukrainą ir išnagrinės Ukrainos galimybes naudotis ES paslaugomis, teikiamomis kosminės įrangos pagrindu, t. y. bus svarstoma dėl ES disponuojamos žvalgybinės informacijos, gautos naudojant kosminius palydovus, teikimo Ukrainai.
- EK ragina Europos investicijų banko valdytojų tarybą skubiai padidinti paramą Europos gynybos pramonei, visų pirma toliau plečiant remiamos veiklos sąrašą ir didinant prieinamo finansavimo apimtį;
- iki 2025 m. pabaigos EK ir vyriausioji įgaliotinė priims bendrą komunikatą dėl karinio mobilumo (kariuomenės judėjimo) kartu su reikalingais teisėkūros pasiūlymais.¹³

Apibendrintai galima teigti, kad plane *Readiness 2030* brėžiamos aiškos ES gynybinių pajėgumų plėtros gairės, visų pirma nurodant finansinių išteklių telkimo būdus. Pateikiamas ir konkretus politinių veiksmų planas 2025-iems metams ES ir nacionaliniais lygmenimis. Ypatingas *Readiness 2030* niuansas yra tai, kad siekiama sukurti teisinį pagrindą Ukrainos įjungimui į ES karinio tiekimo planus.

3. Europos gynybos mechanizmas

Šiame skyriuje aptariamas ES ekspertinėje bendruomenėje subrendęs siūlymas įkurti europinį darinį – Europos gynybos mechanizmą (angl. *European Defence Mechanism, EDM*), kuris, kaip matyti iš pateikiamos medžiagos, galėtų apimti ir valstybes, nepriklausančias NATO ar ES (pvz., Ukrainą).

Karinių štabų koordinavimo lygmeniu panašių darinių jau esama, pvz., 1992 m. Prancūzijos ir Vokietijos įsteigtas **Eurokorpusas**.^{14, 15} Šiuo metu jo branduolį sudaro šešios valstybės (Prancūzija, Vokietija, Belgija, Liuksemburgas, Ispanija, Lenkija), dalyvauja ir prisidedančios šalys (Austrija, Graikija, Italija, Rumunija, Turkija). Eurokorpusas yra NATO struktūrai priklausantis karinis štabas, kurio parengtis nuolatos didinama.¹⁶

Dar vienas pavyzdys – Jungtinės Karalystės (JK) iniciatyva 2014 m. suburtos **Jungtinės ekspedicinės pajėgos** (angl. *Joint Expeditionary Force*), kurias sudaro JK, Danija, Estija, Suomija, Islandija, Latvija, Lietuva, Nyderlandai, Norvegija ir Švedija. Šis nuo 2018 metų funkcionuojantis junginys gali veikti kaip

¹³ Žr. 4 šaltinį.

¹⁴ Eurocorps. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.eurocorps.org/>

¹⁵ Eurokorpusas – europinių karinių pajėgų užuomazga? (n. d.). Prieiga per internetą:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/press/pr_post_story/2008/LT/03A-DV-PRESSE_STO\(2008\)01-21\(19279\)_LT.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/press/pr_post_story/2008/LT/03A-DV-PRESSE_STO(2008)01-21(19279)_LT.pdf)

¹⁶ NATO Force Structure Joint Task Force HQ. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.eurocorps.org/readiness/nato-jtf-hq/>

savarankiškas kovinis vienetas, taip pat numatoma jo sąveikos su NATO ir Jungtinėmis Tautomis galimybė.^{17, 18}

Minėti kariniai junginiai gali būti pasitelkiami vykdant NATO ar ES lygmeniu derinamą politiką.

Readiness 2030 pažymėta, kad šio dokumento paskelbimo nereikia laikyti žingsniu link Europos kariuomenės, nors ten pat deklaruojamas siekis kada nors sukurti Europos gynybos sąjungą.¹⁹

Briuselyje įsikūrusios analitinės įstaigos *Bruegel* ekspertai š. m. balandį pristatė **Europos gynybos mechanizmo** idėją.^{20, 21} **EDM būtų nauja tarpvyriausybė institucija, atvira tiek ES, tiek Bendrijai nepriklausančioms demokratiškoms šalims – jai galėtų priklausyti ir Ukraina.**

Pasiūlymo autoriai labiausiai akcentuoja ekonominį EDM aspektą. **Tai būtų sutarčių visuma, numatanti ne kuriai nors valstybei, o visam EDM priklausančios karinės įrangos (pvz., transporto lėktuvų) įsigijimą ir tai įgalinantį kolektyvinį skolinimąsi.** EDM dalyvės būtų dalininkės proporcingai jų indėlio dydžiui. Jos įsipareigotų nediskriminuoti kitų dalyvių gynybos rangovų, vykdyti bendrus pirkimus iš anksto sutartose srityse ir dalyvauti planuojant, finansuojant bei eksploatuojant bendrus gynybos išteklius, naudingus visai Europai (pvz., Europos oro gynybos sistemas ar karinės žvalgybos palydovus).

Pagrindinis EDM tikslas būtų sumažinti išlaidas dviem pagrindiniais būdais:

- sukuriant bendrą EDM dalyvių gynybos priemonių rinką;
- plėtojant bendrus ginklų pirkimus.

Abiem atvejais EDM sumažintų perginklavimo ir vykdomų pirkimų sąnaudas.

EDM leistų obligacijas ir gautas lėšas naudotų jungtiniams gynybos pirkimams bei bendram gynybos turtui finansuoti, taip pat galėtų nebrangiai skolinti savo dalyviams. Dalyviai atsiskaitytų už savo dalį bendrai įsigytų gynybos priemonių, tvarkytų gautas paskolas ir mokėtų tam tikrą bendrai valdomo gynybai skirtą turto aptarnavimo mokestį. Dalį brangaus karinio turto, naudojamo visos Europos lygiu, būtų galima finansuoti Europos pasiskolintomis lėšomis, o išlaidas paskirstyti EDM dalyviams. Idėjos autoriai pabrėžia, kad **tokiam turtui įsigyti pasiskolintos sumos būtų fiksuojamos kaip EDM, o ne jo dalyvių nacionalinių biudžetų skola.**

EDM priklausančių gynybos išteklių eksploatacija būtų derinama su NATO vadovavimo ir valdymo struktūra. Kita vertus, **EDM atliktų saugumo garanto funkciją, jei JAV gerokai sumažintų savo**

¹⁷ Lietuvos kariuomenė. (2022 m. gegužės 31 d.). JEF – 10 šalių pajėgos, aktyvuojamos greičiau nei NATO 5-as straipsnis. Prieiga per internetą: <https://www.kariuomene.lt/kas-mes-esame/naujienos/jef-10-saliu-pajegos-aktyvuojamos-greiciau-nei-nato-5-as-straipsnis/24721>

¹⁸ JK vadovaujamos Jungtinės ekspedicinės pajėgos treniruojaši povandeninės infrastruktūros apsaugos veiksmų. (2024 m. birželio 5 d.) Prieiga per internetą: <https://kam.lt/nuo-siaures-atlanto-iki-baltijos-juros-jk-vadovaujamos-jungtines-ekspedicines-pajegos-treniruojaši-povandenines-infrastrukturos-apsaugos-veiksmu/>

¹⁹ Žr. 4 šaltinį.

²⁰ Steinbach, A., Wolff, G., Zettelmeyer, J. (2025 m. balandžio 7 d.). The governance and funding of European rearmament. Prieiga per internetą: <https://www.bruegel.org/policy-brief/governance-and-funding-european-rearmament>

²¹ Steinbach, A., Wolff, G., Zettelmeyer, J. (2025 m. balandžio 17 d.). The proposed European Defence Mechanism: questions and answers. Prieiga per internetą: <https://www.bruegel.org/analysis/proposed-european-defence-mechanism-questions-and-answers>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

vaidmenį Europos gynyboje. EDM paspartintų (kartu optimizuotų) savo narių nacionalines ginklavimosi išlaidas. **Pagal EDM sutartis europiečiams priklausytų tam tikri bendri gynybos pajėgumai, kuriuos šiuo metu gali suteikti tik JAV (strateginės raketos, žvalgybiniai palydovai, transporto lėktuvai).**

Pagrįsdami naujos institucijos bendram jungtinio gynybos turto planavimui ir pirkimui poreikį, siūlymo autoriai aiškina, kad išties galima ir netgi pageidautina stiprinti bendradarbiavimą gynybos srityje pasitelkiant esamas ES institucijas. Tačiau remiantis šiomis platformomis neįmanoma sukurti bendrosios ES gynybos priemonių rinkos. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo²² 346 straipsnyje su nacionaliniu saugumu susijusios prekės aiškiai atsiejamos nuo bendrosios rinkos. Naujas teisinis įsipareigojimas galėtų būti sukurtas sudarius tarpvyriausybinę EDM sutartį. **Tokiu atveju vienbalsio sutarimo reikalavimas nebebūtų aktualus, nes dokumentą pasirašytų „Norinčiųjų koalicija“.**

Ukrainos įtraukimas į EDM leistų sumažinti ginkluotės kainas, o EDM šalys, atsižvelgiant į labai stiprią Ukrainos gynybos pramonės bazę, galėtų greitai įsigyti tokių priemonių kaip, pvz., kariniai dronai.²³

Panašu, kad EDM iniciatyva yra dar vienas gerai argumentuotas zondavimas dėl ES gretutinio karinio darinio steigimo. Pvz., atskirų valstybių politiniais sprendimais susiformavo Ukrainą ginklais remianti „Norinčiųjų koalicija“,²⁴ kurioje greta kitų valstybių (jų yra per 30) dalyvauja ir Lietuva²⁵. EDM būtų sutartimis ir iš jų kylančiais įsipareigojimais sutvirtinta koalicija, kuri bent jau pradiniam etape vykdytų bendrus karinius pirkimus ir valdytų karinį turtą. Toks darinys galėtų peraugti į karinę sąjungą, apimančią visą ar dalį EDM šalių. Tai lengvesnis kelias suformuoti veiksnų europietišką karinį darinį, nei visų ES narių vienbalsio pritarimo reikalaujantis kariuomenės kūrimas Bendrijos mastu.

4. Europa be JAV „skydo“

Žvelgiant vien iš finansinės perspektyvos, Europa yra pajėgi (nežlugdydama savęs) pakeisti JAV teikiant pagalbą Ukrainai. Nuo 2022-ųjų vasario iki 2025-ųjų to paties mėnesio Jungtinių Valstijų karinė parama Ukrainai siekė 64 mlrd. eurų, o Europa, įskaitant JK, suteikė 62 mlrd. eurų. 2024 m. JAV parama nuo Rusijos besiginančiai valstybei iš bendros 42 mlrd. eurų sumos siekė 20 mlrd. eurų. *Bruegel* skaičiavimais, norėdama padengti Jungtinių Valstijų dalį remiant Ukrainą, **ES turėtų papildomai išleisti maždaug 0,12 proc. savo bendrojo vidaus produkto (BVP).**²⁶

²² Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. (2016). Prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0015.01/DOC_3&format=PDF

²³ Žr. 21 šaltinį.

²⁴ Everything we know so far about the 'Coalition of the Willing' for Ukraine. (2025 balandžio 2 d.). Prieiga per internetą: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/04/02/everything-we-know-so-far-about-the-coalition-of-the-willing-for-ukraine>

²⁵ Nausėda ragina „Norinčiųjų koaliciją“ sparčiau teikti karinę paramą Ukrainai. (2025 m. kovo 27 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/2523125/nauseda-ragina-norinciuju-koalicija-sparciau-teikti-karine-parama-ukrainai>

²⁶ Burilkov, A., Wolff, G. (2025 m. vasario 21 d.). Defending Europe without the US: first estimates of what is needed. Prieiga per internetą: <https://www.bruegel.org/analysis/defending-europe-without-us-first-estimates-what-needed>

Vis dėlto svarbus ne vien finansinis, bet ir karinis ES gynybos aspektas. NATO veikia remdamasi prielaida, kad sąjungininkų pajėgų Europoje vyriausiasis vadas yra JAV generolas, tačiau tai galioja tik jei Jungtinės Valstijos imasi lyderio vaidmens ir teikia strateginius išteklius.

Manoma, kad siekiant veiksmingai atgrasyti Rusiją Ukrainai reikėtų apie 150 tūkst. Europos taikdarių. Tačiau šie kariai turėtų būti pasirengę greitam perdislokavimui ten, kur Rusija nuspręstų pulti ES.

Pasak *Bruegel* ekspertų, NATO karo strategai yra numatę, kad Rusijos atakos prieš europietišką Aljanso šalį atveju Europoje dislokuotas 100 tūkst. karių JAV karinis kontingentas galėtų būti operatyviai papildytas dar beveik 200 tūkst. amerikiečių kovotojų. Vadinasi, JAV pasitraukimo atveju Europos gynybinius pajėgumus reikėtų išplėsti tiek, kad jie atstotų 300 tūkst. JAV karių. Tai reiškia, kad **Europos valstybėms reikėtų suformuoti apie 50 naujų brigadų.**²⁷

Pavyzdžiui, siekiant užkirsti kelią greitam Rusijos įsiveržimui į Baltijos šalis reikėtų mažiausiai 1 400 tankų, 2 tūkst. pėstininkų kovos mašinų ir 700 haubicų bei raketų paleidimo kompleksų. *Bruegel* teigimu, kovinės galios poreikis yra didesnis, nei šiuo metu turi Prancūzijos, Vokietijos, Italijos ir JK sausumos pajėgos kartu paėmus.²⁸

Europa, įskaitant JK, šiuo metu turi 1,47 mln. aktyvios tarnybos karių, tačiau gynybos efektyvumą stabdo tai, kad nėra bendros vadovybės. Todėl Europa turi pasirinkti: **kompensuoti nacionalinių karinių pajėgų susiskaldymą žymiai padidinant karių skaičių (per 300 tūkst.) arba rasti būdų nedelsiant patobulinti karinį koordinavimą.**²⁹

Bruegel analizėje pažymima, kad 300 tūkst. JAV karių kontingento kovinė galia yra gerokai didesnė nei atitinkamo dydžio Europos pajėgų, išsisklaidžiusių po 29 nacionalines kariuomenes. Kilus poreikiui, amerikiečių kariai atvyktų dideliais, integruotais, korpuso dydžio daliniais, kurių vadovybė yra labiau sutelkta ir griežtesnė nei jungtinė NATO vadovybė. **JAV kariuomenė remiasi visa Amerikos strateginių priemonių galia, įskaitant strateginę aviaciją ir kosmines pajėgas, o Europai tokių išteklių trūksta.**

Labai svarbu aprūpinti Europos pajėgas pakankamu amunicijos kiekiu – gerokai papildyti šiuo metu turimas nedideles jos atsargas. Pavyzdžiui, 90 dienų trukmės didelio intensyvumo kovoms reikėtų mažiausiai 1 mln. 155 mm sviedinių. Taip pat būtina auginti europietiškus aviacijos ir transporto, raketų, bepiločių orlaivių karo ir ryšių bei žvalgybos pajėgumus. Be to, vertėtų skatinti bepiločių orlaivių gamybą, kad jų ištekliai prilygtų rusiškiems. Reikėtų pasigaminti bent 2 tūkst. ilgojo nuotolio dronų per metus.

Analitikų nuomone, reikėtų ženkliai didinti šiuo metu tik apie 0,7 proc. Bendrijos BVP sudarančias išlaidas karinei įrangai. Vertinant apskritai, Europos išlaidos gynybai turėtų peržengti ir gerokai viršyti dabartinį maždaug 2 proc. BVP lygį. Preliminariais *Bruegel* skaičiavimais, per gana trumpą laiką įmanoma padidinti tokias išlaidas apie 250 mlrd. eurų per metus (iki 3,5 proc. BVP).³⁰

²⁷ Ten pat.

²⁸ Ten pat.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat.

Kaip matyti, ES karinis savarankiškumas apima finansinį, organizacinį ir techninį aspektus. Kalbant apie pinigus – Bendrija yra pajėgi susimokėti už savo saugumą. Organizaciniu atžvilgiu, 50-ies naujų karinių brigadų formavimas – irgi įveikiama užduotis. Silpnoji grandis būtų ginkluotės stygius.

5. Europos ginklų pramonės pagreitis

2025 m. kovą pristatytame plane *Readiness 2030* ES šalys raginamos daugiau ginklų pirkti bendrai. Esminė ES intencija yra **didinti Europoje gaminamų ginklų užsakymus**.

Iškart po plano *Readiness 2030* paskelbimo leidinys „The Economist“ išanalizavo dešimties stambiausių Europos gynybos pramonės įmonių duomenis ir apžvelgė kelias karinės produkcijos plėtros kryptis.³¹ Pasak straipsnio autorių, šioje srityje „pagreitis didesnis, nei mano kritikai, nors spragų dar yra“.

Investicijos ir gamybos plėtra. Įmonėse, kurių duomenys nagrinėti, kapitalo investicijos nuo 2021-ųjų augo 64 proc. – iki 5,5 mlrd. JAV dolerių. Prognozuojama, kad iki 2027-ųjų jų investicijos pasieks 6,4 mlrd. JAV dolerių. Dešimtyje didžiausių Europos gynybos pramonės įmonių užsakymų apimtis išaugo nuo 222 mlrd. JAV dolerių 2021-iais metais iki 362 mlrd. JAV dolerių 2024-iais, o bendras jų darbuotojų skaičius padidėjo beveik ketvirtadaliu.

Amunicijos gamybos augimas. 2023 metų vasarį metinė populiariausių 155 mm kalibro sviedinių gamyba Europoje sudarė apie 300 tūkst. vienetų per metus. Šiuo metu tokių artilerijos šaudmenų metinė gamyba beveik siekia milijoną vienetų. 2022 m. tik 70 tūkst. tokių sviedinių per metus pagamindavusi Vokietijos bendrovė „Rheinmetall“ šiuo metu jų tiekia apie 700 tūkst., o iki 2027 m. turėtų pasiekti 1,1 mln. vienetų gamybą. „Rheinmetall“ vadovybės teigimu, bendrovė jau pagamina daugiau artilerijos šovinių nei JAV.

Nesnaudžia ir kitos bendrovės – didžiausia JK gynybos pramonės rangovė „BAE Systems“ netrukus pasieks tikslą padidinti 155 mm kalibro šovinių gamybą aštuoniskart. Dviejų pagrindinių Europos parako gamintojų „Chemring Nobel“ ir „Eurencor“ pajėgumai nuo karo pradžios padvigubėjo. Paspartėjo ir artilerijos pabūklų gamyba. Haubicų CAESAR gaminanti Prancūzijos ir Vokietijos kompanijos KNDS prancūziškoji dalis pasiryžusi per 2025-uosius pagaminti 144 pabūklus. Palyginimui, prieš karą ši bendrovė pajėgdavo paruošti vos 24 haubicus per metus.

Sudėtingų raketų paleidimo ir oro gynybos sistemų montavimas užtrunka ilgiau. Oro gynybos kompleksą sudaro paleidimo įrenginys su raketomis, radaro sistema ir valdymo modulis. Vis dėlto Europa padidino trumpesnio nuotolio sistemų gamybą. Vokietijos bendrovė „Diehl Defence“, kurios

³¹ Europe's armasmakers have ramped up capacity. (2025 m. kovo 20 d.). Prieiga per internetą: <https://www.economist.com/europe/2025/03/20/europes-armasmakers-have-ramped-up-capacity>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

produkcija – Ukrainos naudojamos priešlėktuvinės sistemos „IRIS-T SLM“, 2024 m. pagamino kelis šimtus raketų perėmimo įrenginių. Jiems radarus tiekianti „Hensoldt“ 2021-iais jų parengė 2, o šįmet pagamins 18.

Prastesnė situacija kalbant apie **ilgojo nuotolio oro gynybos sistemas**. Dauguma Europos šalių šios ginkluotės srityje yra priklausomos nuo amerikietišκών sistemų „Patriot“. Jų gamintoja „Lockheed Martin“ padidino apskas iki 650 raketų perėmimo sistemų per metus. Europietiška alternatyva – prancūzų ir italų raketų perėmimo sistema „SAMP/T“. Ginklų gamintoja MBDA tikisi, kad iki 2026-ųjų pavyks šios sistemos paruošimo laiką sutrumpinti nuo 42 iki 18 mėnesių.

Sunkiosios šarvuotos technikos gamyba taip pat lėtoka. Europoje veikia vos viena pagrindinių kovinių tankų gamybos linija – vokiškosios kompanijos KNDS dalies gaminami „Leopard 2“. Šaltojo karo metu 300 tankų per metus parengdavusi bendrovė dabar pagamina tik 50 šių mašinų. 2025 metų vasarį KNDS perėmė prancūzų traukinių gamintojos „Alstom“ gamyklą Saksonijoje (Vokietija), kur numatyta plėtoti tankų gamybą, tačiau stambių užsakymų dar laukiama. Vokietijos Vyriausybei pateikti užsakymą dėl 105 naujų tankų Bundesvero brigadai Lietuvoje užtruko iki 2024 metų liepos.

Didžiausia spraga žioji atakoms naudojamų **tolimojo nuotolio raketų** flange. Pvz., sparnuotąsias raketas „Storm Shadow/SCALP“ ir „Taurus“ galėtų konstruoti Prancūzija, JK ir Vokietija, tačiau tik prancūzai turi veikiančią gamybos liniją. Užsakymų naujiems tokio tipo ginklams per pastaruosius 20 metų nepateikė nei JK, nei Vokietija. Skaičiuojama, kad Prancūzija per metus pagamina 50–100 tokių raketų. Palyginimui, 700 sparnuotųjų raketų JASSM per metus pateikianti minėta amerikiečių bendrovė „Lockheed Martin“ planuoja padidinti gamybą iki 1 100 vienetų. Rusija kasmet pasigamina apie 1 200 sparnuotųjų raketų.

Pramonės atstovų teigimu, didesnė problema yra ne gamybos pajėgumai, o stambių užsakymų iš vyriausybių trūkumas. Pavyzdžiui, karinį lėktuvą „Eurofighter Typhoon“ sukūręs Europos šalių konsorciūmas prieš dešimtmetį kasmet surinkdavo apie 60 naikintuvų. Dabar jų pagaminama vos keliolika per metus.

Palyginimui, 2024 m. pabaigoje Rusijos pajėgas Ukrainoje sudarė maždaug 700 tūkst. karių. Rusijos karo pramonė agresijos prieš Ukrainą metu buvo sparčiai išplėtotą. Vien 2024-iais metais rusai pasigamino ar atnaujino apie 1 550 tankų, 5 700 šarvuočių ir 450 visų tipų artilerijos pabūklų. Tais pačiais metais Rusija dislokavo 1 800 ilgojo nuotolio smogiamųjų dronų „Lancet“. Lyginant su 2022 m., tankų gamyba išaugo 220 proc., šarvuočių ir artilerijos – 150 proc., smogiamųjų dronų – 435 proc. Apsirūpindami bepiločiais orlaiviais rusai iš pradžių kliošėsi Iranu, o pastaruoju metu patys ėmėsi jų gamybos.³²

³² Burilkov, A., Wolff, G. (2025 m. vasario 21 d.). Defending Europe without the US: first estimates of what is needed. Prieiga per internetą: <https://www.bruegel.org/analysis/defending-europe-without-us-first-estimates-what-needed>

Įgytas ES karinės pramonės pagreitis rodo, kad Europa galėtų masiškai padidinti svarbiausių gynybos sistemų gamybą, jei būtų pateikta pakankamai užsakymų. Ginklų tiekimas labiau priklauso nuo politinės valios duoti užsakymų pramonei, o ne nuo pramonės problemų. Nuo politinės valios priklauso ir tai, kaip sėkmingai bus pildomos spragos finansiniu ir organizaciniu atžvilgiais.

6. Ukrainos ginklų pramonė

Tiek plane *Readiness 2030*, tiek ekspertų siūlyme dėl EDM Ukraina laikoma Europos gynybos ir perginklavimo veiksmu. Ukrainos kariuomenė šiuo metu yra didžiausia Europoje, įgyjanti vis daugiau patirties mūšio lauke. Nuo invazijos pradžios 2022-iais ukrainiečiai plėtoja savo karo pramonės potencialą, kuris ir iki tol buvo nemenkas.

1991 m. žlugus Sovietų Sąjungai **Ukraina paveldėjo apie 30 proc. sovietinės ginklų pramonės**, įskaitant gamybos pajėgumus ir mokslinių tyrimų įstaigas. Šį palikimą sudarė apie 700 įmonių, kuriose dirbo per 1 mln. darbuotojų. Tai buvo pajėgiausia nepriklausomybę ką tik gavusios šalies gamybos sektoriaus dalis.³³ Ukraina gamino raketas, transportinius lėktuvus, tankus, laivus ir jūrų bei aviacinius variklius, tačiau negalėjo apsirūpinti visais jai reikalingais ginklais. Iki 1991-ųjų šalies ginklų pramonė buvo integruota į visas sovietines respublikas apimančią sistemą, o didžiosios dalies ginklų galutinis gamybos ar surinkimo etapas vykdavo Rusijoje. Dėl pakitusios karinės ir politinės aplinkos ginklų pramonė tapo mažiau svarbi, tačiau išlaikė tam tikrą ekonominį gyvybingumą ir technologinius pajėgumus. Konkurencingos kainos ir produkcijos kokybė leido nepriklausomai Ukrainai užsitikrinti naujas eksporto rinkas Afrikoje, Azijoje, Lotynų Amerikoje ir Artimuosiuose Rytuose. **Dėl to beveik du dešimtmečius po 1993 m. Ukraina patekdavo tarp 15 didžiausių pasaulio ginklų eksportuotojų.**³⁴

Po Rusijos invazijos į Krymą ir Donbaso regioną 2014-iais Ukrainos Vyriausybė ėmė palaipsniui didinti karines išlaidas. Nors didžioji dalis karinių pirkimų biudžeto teko ginklų importui, vidaus užsakymų padidėjimas paskatino ir pačios Ukrainos ginklų pramonės plėtrą.

Rusijos karinės išlaidos 2024 m. pasiekė maždaug 149 mlrd. JAV dolerių – 38 proc. daugiau nei 2023 m. ir dvigubai daugiau nei 2015 m. Tai sudarė 7,1 proc. Rusijos BVP ir 19 proc. visų šios šalies Vyriausybės išlaidų. Bendros Ukrainos karinės išlaidos išaugo 2,9 proc. ir pasiekė 64,7 mlrd. JAV dolerių, tai atitinka 43 proc. Rusijos išlaidų. 2024 m. Ukrainą, kurios karinės išlaidos sudarė 34 proc. BVP, slėgė didžiausia karinė našta pasaulyje.³⁵

³³ Kuzmuk, K. Scarazzato, L. (2025 m. vasario 21 d.). The transformation of Ukraine's arms industry amid war with Russia. Prieiga per internetą: <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2025/transformation-ukraines-arms-industry-amid-war-russia>

³⁴ Ten pat.

³⁵ SIPRI. (2025 m. balandžio 28 d.). Unprecedented rise in global military expenditure as European and Middle East spending surges. Prieiga per internetą: <https://www.sipri.org/media/press-release/2025/unprecedented-rise-global-military-expenditure-european-and-middle-east-spending-surges>

1 lentelė. Rusijos ir Ukrainos karinių išlaidų dinamika 2010–2024 metų laikotarpiu, mlrd. JAV dolerių (to meto kursu)
© (duomenys) SIPRI, 2024 m.³⁶ © (grafika) Nacionalinė biblioteka, 2025 m.

Tik 2020-iais, spaudžiant pilietinei visuomenei ir užsienio vyriausybėms, taip pat atsiradus daugiau politinės valios, Ukrainoje imtasi reformuoti ginklų pramonę siekiant išgyvendinti plačiai paplitusią korupciją ir neūkiškumą. Įsteigta Strateginių pramonės šakų ministerija, įvestos skaidresnės ginklų pirkimo procedūros, pertvarkytos valstybės institucijų ir valstybinių ginklų pramonės įmonių vadovybės. Atsirado privačių įmonių, dažnai lenkiančių valstybines konkurentes gamybos efektyvumu, inovacijomis ir prisitaikymu prie kariuomenės poreikių. 2015 m. privačiam sektoriui teko tik 25 proc. valstybės užsakymų. Iki 2020 m. ši dalis išaugo daugiau nei dvigubai – iki 54 proc. Valstybės įmonės tais metais gavo 36 proc. užsakymų, likusius 10 proc. sudarė importas.³⁷

2022 m. prasidėjusi Rusijos invazija sutrikdė daugelio Ukrainos gamyklų darbą. Remiantis Kyjivo ekonomikos mokyklos ataskaita, kurioje buvo vertinama žala, patirta per pirmuosius dvejus karo metus, vien variklių gamintoja „Motor Sich“ ir orlaivius konstruojanti bendrovė „Antonov“ pranešė, kad nukentėjo jų turto už 601 mln. JAV dolerių.

Nuo plataus masto agresijos pradžios Ukraina daugiau nei 50 proc. biudžeto išlaidų skyrė kariuomenei, ir tai žymiai padidino vietinės ginklų pramonės finansavimą. Palyginti su 2021 m., iki 2023 m. Vyriausybės išlaidos ginklams bei dvigubos paskirties prekėms išaugo 20 kartų ir pasiekė 30,8 mlrd. JAV dolerių. 2024 m. šalyje veikė apie 500 ginklų gamybos įmonių, kuriuose dirbo beveik 300 tūkst. žmonių. Siekdama toliau skatinti savo ginklų pramonės plėtrą, Ukraina pritraukė Vakarų partnerių per specialias programas, skirtas šalies ginklų gamybai finansuoti. Užsibrėžusi tikslą savo ginklų pramonės plėtrai surinkti 10 mlrd. JAV dolerių, Ukraina iki 2024 m. iš 9 valstybių donorų pritraukė per 1,5 mlrd. JAV dolerių.³⁸

³⁶ SIPRI Military Expenditure Database. (2024). Prieiga per internetą: https://www.sipri.org/sites/default/files/SIPRI-Milex-data-1949-2024_2.xlsx

³⁷ Žr. 33 šaltinį.

³⁸ Ten pat.

Esant nenuspėjamai geopolitinei situacijai Ukraina turėtų mažinti priklausomybę nuo JAV ir ES ir susikurti tvarų ginklų pramonės sektorių, kuris galėtų patenkinti kiek įmanoma daugiau šalies karinių poreikių. Vis dėlto artimiausiu metu šalis išliks labai priklausoma nuo užsienio karinės pagalbos.

7. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Plane *Readiness 2030* brėžiamos aiškos ES gynybinių pajėgumų plėtros gairės, visų pirma nurodant finansinių išteklių telkimo būdus. Pateikiamas ir konkretus politinių veiksmų planas 2025-iems metams ES ir nacionaliniais lygmenimis. Ypatingas *Readiness 2030* niuansas yra tai, kad siekiama sukurti teisinį pagrindą Ukrainos įjungimui į ES karinio tiekimo planus.

Europos gynybos mechanizmo iniciatyva yra dar vienas gerai argumentuotas zondavimas dėl ES gretutinio karinio darinio steigimo. EDM būtų sutartimis ir iš jų kylančiais įsipareigojimais sutvirtinta koalicija, kuri bent jau pradiniam etape vykdytų bendrus karinius pirkimus ir valdytų karinį turtą, nepriklausantį nei NATO, nei ES. Toks darinys galėtų peraugti į karinę sąjungą, apimančią visą ar dalį EDM šalių. Tai lengvesnis kelias suformuoti veiksnų europietišką karinį darinį, nei visų ES narių vienbalsio pritarimo reikalaujantis kariuomenės kūrimas Bendrijos mastu.

Įgytas ES karinės pramonės augimo pagreitis rodo, kad Europa gali per dvejus metus smarkiai padidinti svarbiausių sistemų gamybą, jei bus pateikta pakankamai užsakymų. Ginklų tiekimas labiau priklauso nuo politinės valios duoti užsakymų pramonei, o ne nuo pramonės problemų.

Esant nenuspėjamai geopolitinei situacijai Ukraina turėtų mažinti priklausomybę nuo JAV ir ES ir susikurti tvarų ginklų pramonės sektorių, kuris galėtų patenkinti kiek įmanoma daugiau šalies karinių poreikių. Vis dėlto artimiausiu metu šalis išliks labai priklausoma nuo užsienio karinės pagalbos.

Akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

- Lietuvos valstybinė administracija turėtų nedelsdama veikti pagal EK pasiūlytą plano *Readiness 2030* įgyvendinimo grafiką. Ypač svarbu kreiptis dėl Stabilumo ir augimo pakto išlygų, kurios suteiktų ES narėms teisę didinti nacionalinių biudžetų deficitą ir valstybės skolą.
- Kadangi ES numato daliai gynybos išlaidų padidėjimo panaudoti sanglaudos fondus, atsakingos Lietuvos institucijos turėtų organizuoti optimalų šių fondų perskirstymą.
- Atkreiptinas dėmesys į ilgalaikę politiką, tokią kaip Europos gynybos mechanizmo (EDM) projekto aptarimas ir įtvirtinimas. Šiuo metu Ukrainą remiančių šalių karinės ir ekonominės pastangos realizuojamos dvišaliais ir daugiašaliais susitarimais. Tačiau jie dažniausiai nėra pagrįsti ilgalaikėmis sutartimis ir iš to išplaukiančiais įsipareigojimais. Greitai besikeičianti situacija reikalauja *ad hoc*

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>

stiliaus vadybos (lot. *ad hoc* – „šiam tikslui“, „šiam atvejui“). Tokių sprendimų pavyzdžiu gali būti projektas pasiūsti į Ukrainą taikdarius.³⁹ Ekspertų pradėta diskusija (kartu ir politinis projektas) dėl EDM yra bandymas bent daliai ES gynybos pastangų suteikti sutartimis įtvirtintos savanoriškos koalicijos pavidalą. Tokia koalicija nepriklausytų nuo dabar galiojančios ES sprendimų priėmimo tvarkos, nors ir nesikirstų su pamatinėmis ES ir NATO sutartimis. Tiek Lietuvos valstybinė administracija, tiek ekspertų bendruomenė galėtų šiuo klausimu parodyti iniciatyvą nacionaliniu ir Europos mastu.

³⁹ European military leaders discuss Ukraine peacekeeping force. (2025 m. kovo 25 d.). Prieiga per internetą: <https://www.npr.org/2025/03/21/nx-s1-5336095/europe-military-leaders-ukraine-russia-peacekeeping>

Analitinių apžvalgų archyvas: <https://lnb.lt/istekliai/kiti-istekliai/analitines-apzvalgos>